94:327(498:47)"1940"
355.48(47:498.7)"1940"
COBISS.SR-ID 83803401

Језик рада: Српски
Примљен: 27. 12. 2021.
Прихваћен: 27. 05. 2022.
Тип рада: Оригинални научни рад

Доц. др Олег Р. Ајрапетов
Историјски факултет, Московски државни универзитет „М. В. Ломоносов", Москва, Руска Федерација
E-mail: oleg_airapetov@list.ru

РЕШЕЊЕ ПИТАЊА БЕСАРАБИЈЕ И ПРОМЕНЕ НА БАЛКАНУ 1940. ГОДИНЕ*

АПСТРАКТ: *Краљевина Румунија је 1918. године војно интервенисала против совјетске Русије, заузевши Бесарабију. Румунске трупе су биле поражене, па се румунска влада сложила да евакуише Бесарабију. Тај споразум је осујетила аустроугарска и немачка офанзива против Русије 1918. године. Совјетска дипломатија никада није заиста признала постојање окупације. Када је пропао систем међународних споразума, заснованих на француској и британској доминацији у Европи, 1940. године започела је ревизија Версајског поретка на Балкану. Први корак у овом процесу био је повратак Бесарабије у састав СССР-а.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Совјетски Савез, Бесарабија, Румунија, 1918–1940, Версајски систем, ревизија, Балкан*

Царска Русија престала је да постоји 1917. године, док су наредне 1918. године њену судбину поделиле отоманска, аустроугарска и немачка империја. На темељима старих, традиционалних царстава појавиле су се нове републике и монархије. Свака од ових земаља се трудила да реализује и оствари сопствене националне интересе и жеље које су често стајале насупрот жељама њихових суседа, а понекад и науштрб саме њихове егзистенције. Про-

* Са руског језика текст превео пуковник др Далибор Денда.

буђене нације, како се присетио Лојд Џорџ, „устале су из својих гробова, гладне и прождрљиве, после дугог поста у подземним тамницама у којима су угњетаване".[1] Скоро све те нације желеле су да изграде сопствене казамате, а многима од њих је то и успело.

Најчешће су декларације о формирању нових политичких субјеката на принципу националног самоопредељења остајале само мртво слово на папиру. Ни Чехословачка, ни Румунија, ни Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца нису биле етнички јединствене и монолитне државе. Пољска Република такође није била компактна у националном погледу. После пораза Пољске, у септембру 1939. године, председавајући Савета народних комесара СССР-а В. М. Молотов је, говорећи на ванредној петој седници Врховног Совјета, назвао ту државу „недоношчетом Версајског споразума", које је живело на рачун угњетавања непољских народа."[2] У тим речима било је подоста истине.

Такве „недоношчади" је било много и у источној Европи и на Блиском истоку. Већина тамошњих земаља налазила се, такође, веома често у међусобним споровима или отворено непријатељским односима. Међутим, на плећа тих творевина био је натоварен претежак задатак: чување новог међународног поретка створеног у Версају. Наиме, у Европи је, као неспорно, било признато тек око 13,5% граница, док је 70% граница и даље представљало предмет несугласица и непријатељстава.[3] Гарант против немачког, мађарског и бугарског ревизионизма, као и непродирања совјетског утицаја у Европу, представљао је сложен систем савеза, који је успоставила Француска уз помоћ такозваних „версајских" држава. Основа „санитарног кордона" против СССР-а био је пољско-румунски савез, док су се против мађарске и бугарске ревизије ујединиле државе Мале Антанте – Румунија, Југославија и Чехословачка. Француско-чехословачки и француско-пољски савези били су усмерени против Немачке.

Међутим, како се испоставило, нови политички поредак чиниле су нестабилним и саме нове „националне" државе, које су у својим границама обухватиле значајан проценат мањинског становништва (од 26% до 51%), са чијим су се матичним државама често граничиле. Ситуација се погоршала и тиме што мањине за нову отаџбину често није везивао ни економски интерес.[4] Национални проблем је постао камен спо-

[1] Давид Ллойд-Джордж. *Правда о мирных переговорах*, Т. 1 (Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1957), 267.

[2] *Внеочередная Пятая сессия Верховного Совета СССР. 31 октября – 2 ноября 1939 г.* Стенографический отчет (Москва: Изд. Верховного Совета СССР, 1939), 8.

[3] Вячеслав Е. Борисов. "Версальский договор и стратегическая обстановка после него", *Война и Мир*, №9 (1923), 74.

[4] М. Мелкес,"Распад Малой Антанты", *Международная жизнь. Журнал Народного Комиссариата по иностранным делам* (даље *МЖ*), №2-3 (1924), 79-81.

тицања за будућност источне и јужне Европе. Часопис совјетског Народног комесаријата за спољне послове сасвим исправно је, још почетком 1925. године, истицао: „За многе земље (Пољску, Чехословачку, Југославију, Румунију) то је основно питање од чијег решења зависи сав њихов државни, друштвени и културни живот, њихова целокупна будућност".[5] Једно од таквих питања било је и питање Бесарабије. Оно је, такође, постало један од главних проблема спољне политике Совјетског Савеза у међуратном периоду. Овај проблем је настао у првим данима совјетске власти. У периоду од децембра 1917. до фебруара 1918. године Румуни су извршили окупацију Бесарабије. Румунија, коју су руске трупе 1916. године спасиле од тоталног пораза, постала је тако први учесник антисовјетске интервенције, претекавши тим својим потезом чак и Енглеску и Јапан. До распада руске царске војске дошло је упоредо са порастом револуционарног покрета у Бесарабији, где је 1916. године живело око 2,75 милиона људи.[6] Сам центар губерније – Кишињев имао је 1910. године око 120.000 становника.[7]

Становништво Бесарабије традиционално је било етнички мешовито. Главне етничке групе су, у опадајућем редоследу, били Молдавци (око 47%), Украјинци, Јевреји, Руси, Бугари, Немци, Гагаузи, Пољаци, Цигани, Белоруси, Јермени, Грци.[8] На северу, од Сороке до Кишињева, преовладавало је молдавско становништво, варирајући у процентуалном учешћу од 62 до 70%. На југу, у округзима Бендер, Измаило и Акерман њихово учешће у укупном броју становника кретало се од 40 % до 16,8%.[9]

Од марта до октобра 1917. године на том простору и на левој обали Дњестра избило је 548 сељачких немира.[10] Национално веће *„Sfatum cari"* формирано је 21. новембра (4. децембра) 1917. године. Молдавце је представљало 90 посланика, а Грке, Русе и Украјинце 30. Национално веће је 2. (15) децембра прогласило Молдавску Демократску Федеративну Републику. Њена влада се у почетку састојала од девет лица.[11] Сељачки совјети и бољшевичке организације нису признале нову власт, па се *„Sfatum cari"* обратио румунским

[5] Леонид Иванов, "Национальные меньшинства после войны", *МЖ*, №1 (1925), 18.

[6] Лев С. Берг, *Бессарабия. Страна-люди-хозяйство* (Петроград: Огни, 1918), 81.

[7] *Обзор Бессарабской губернии за 1910 год* (Кишинев: Бессараб. губ. стат. ком, 1911), 6.

[8] *Обзор Бессарабской губернии за 1910 год*, 50; Владимир Н. Бутович, *Материалы к этнографической карте Бессарабии* (Киев: без издавача, 1916), 21-25.

[9] Евгений А. Адамов, "Бессарабский вопрос в русско-румынских отношениях", *МЖ*, №7 (1927), 74.

[10] Дмитрий К. Грама, Евгений Г. Мартынчик, *Процесс над участниками Татарбунарского восстания* (Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1988), 15.

[11] Ştefan Pascu, *The making of the Romanian unitary national state 1918* (Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988), 170-171.

властима за подршку.[12] То се догодило на седници од 21. децембра, када је одлучено да се сличан захтев упути и вођству француске мисије и затражи од ње зајам од 100 милиона франака.[13]

Већ следећег дана, Румуни су ступили у дејство, уводећи трупе на територију Бесарабије и уништавајући локалне Совјете и њихове вође.[14] Истовремено, румунске власти су почеле са опкољавањем руских јединица на румунском фронту и у његовој позадини, ускраћујући им и снабдевање. Војнички комитети су растурени, док су њихови депутати стрељани.[15] У Бесарабију су послате једна пешадијска и две коњичке дивизије које су затим појачане са још две пешадијске дивизије. [16]

Локално становништво формирало је устаничке одреде и непријатељски се односило према Румунима.[17] Представници локалних власти окупљени силом оружја категорички су одбили да се закуну на верност краљу Фердинанду I и Румунији.[18] Наишавши на жесток отпор, представници румунске војске су, 8. фебруара, прихватили да потпишу примирје. Убрзо су непријатељске војне операције настављене, али су 19. фебруара код Рибнице Румуни претрпели тежак пораз.[19] Непријатељ је побегао, оставивши бројне трофеје, укључујући и 18 артиљеријских оруђа.[20] После тога, румунски интервенционисти су одустали од намере да пређу Дњестар. Председник румунске краљевске владе генерал Александар Авереску, под утицајем вести о поразима, пристао је на преговоре о евакуацији Бендера. [21]

---

[12] Д. К Грама, Е.Г Мартыняк, *Процесс над участниками...*, 23-24.

[13] Телеграмма из села Карпиери в «Сфатул цэрий» о вторжении румынских интервентов в соседние села. 22 декабря 1917 г, у: *Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции (1917-1920 гг.)*, Сборник документов и материалов (Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1967), 24.

[14] Протест члена президиума Румчерода Чернецкого против ввода в Бессарабию иностранных войск. 28 декабря 1917 г., у: *Борьба трудящихся Молдавии...*, 23.

[15] Николай В. Березняков, *Борьба трудящихся Бессарабии против интервентов в 1917-1920 гг*. (Кишинев: Госиздат Милдавии, 1957), 102.

[16] Marin C. Stănescu, *Armata română şi unirea Basarabiei şi Bucovinei* cu *România*, *1917–1919* (Constanţa: Ex Ponto, 1999), 109.

[17] Из донесения Кишиневской сигуранцы военным властям о враждебном отношении населения Бессарабии к оккупантам. 16(3) февраля 1918 г. у: *Борьба трудящихся Молдавии...*, 116.

[18] Н. В. Березняков, *Борьба трудящихся Бессарабии...*, 162-163.

[19] Николай Е. Какурин, *Как сражалась революция*, Т. 1 (1917-1918 гг) (Москва: Издательство политической литературы, 1990),174.

[20] Сообщение газеты «Голос Пролетария» о бое советских войск с румынскими оккупантами под ст. Рыбница. 2 марта 1918 г. у: *Директивы командования фронтов Красной армии (1917-1922)*. Т 1. (Ноябрь 1917 г. – март 1919 г) (Москва: Воениздат, 1971), 90.

[21] Виктор А. Савченко, *Проект Украина. Вольная Одесса. Одесская республика. Юго-Западный Край (1917-1919)* (Харьков: Фолио, 2013), 111.

Уз посредовање савезника закључен је „Протокол о ликвидацији руско-румунског сукоба" између румунске владе и Савета народних комесара Одеске области.[22] Протокол је потписан у Јашију 5. марта, а затим и у Одеси 9. марта 1918. године. Румуни су били дужни да, у року од два месеца, евакуишу Бесарабију, оставивши само 10 хиљада људи да чувају железнице и румунска складишта. Заштита остале територије прелазила је у руке локалне „градске и сеоске милиције". Обе стране су се обавезале на размену заробљеника.[23] Међутим, Румунија није испунила своје обавезе, чему је умногоме допринео развој догађаја на руско-немачком фронту.

Искористивши немачко-аустријску офанзиву и грађански рат који је почео у Русији, Румуни су задржали Бесарабију. Совјетска влада је више пута предлагала да се то питање реши одржавањем плебисцита на окупираној територији. Ови предлози су, међутим, увек наилазили на одбијање.[24] Сви покушаји да се то питање реши преговорима били су неуспешни. Француска, Енглеска и Јапан су, 28. октобра 1920, признале улазак Бесарабије у састав Румуније. Јапан, који је потписао уговор, није га, међутим, ратификовао.[25] РСФСР и Украјинска ССР, а затим и СССР категорички су одбили да признају овај споразум.[26]

Совјетско-румунски односи побољшали су се средином тридесетих година уз посредовање Француске. Тако је, 9. јуна 1935. године, у Женеви одржан завршни састанак Литвинова и министара иностраних послова земаља Мале Антанте,[27] чији је резултат био размена нота и успостављање дипломатских односа између Румуније и

[22] Е. Н. Какурин, *Как сражалась революция*, Т. 1 (1917-1918 гг), 174-175.

[23] "Русско-румынское соглашение об очищении Румынией Бессарабии", 5-9 марта 1918 г. у: *Документы внешней политики СССР*. Том 1 (7 ноября 1917 г. - 31 декабря 1918 г) (Москва: Госполитиздат, 1959), 210-211.

[24] Алла А. Язькова, "Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Румынией в 1934 году", *Новая и Новейшая история*, №6 (1964), 65.

[25] Договор между Великобританией (с 4 доминионами и Индией), Францией, Италией, Японией и Румынией о присоединении Бессарабии к Румынии, подписанный в Париже 28 октября 1920 г. према: Юрий В. Ключников, Андрей В. Сабанин, *Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях*. Часть 3. От снятия блокады с Советской России до десятилетия Октябрьской революции. Вып. 2. Акты дипломатии иностранных государств (Москва: Литиздат НКИД, 1929), 68-69.

[26] Михаил И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917-1940* (Москва: Вече, 2010), 99.

[27] Я́ков М. Копанский, Изясла́в Э́. Левит, "К вопросу об установлении дипломатических отношений между СССР и Румынией (июнь 1934 года)" у: *Русско-румынские и советско-румынские отношения*. Сборник статей и сообщений. ур. Владислав Я. Гросул (Кишинев : Картя Молдовеняскэ,1969), 82.

СССР-а.[28] Овај чин је наишао на најпозитивнију реакцију у Паризу.[29] Након тога, 12. јула, дошло је до успостављања дипломатских односа између Белгије и Совјетског Савеза,[30] што је такође било од важности и за Француску и за Румунију, где су традиционално биле веома јаке идеје романске солидарности. Споразум са Москвом изазвао је све веће критике међу румунским десничарима пошто није подразумевао признање акта анексије Бесарабије.[31]

За Румуне, као савезнике Пољске, час истине куцнуо је убрзо по избијању Другог светског рата, када је пољска држава престала да постоји. Већ 6. септембра 1939. румунске власти су објавиле: „Ми ни од кога ништа не тражимо... Ми никоме ништа не дугујемо; нити ћемо шта коме дати."[32] Међутим, дуг се ипак морао платити... Још је 1925. године командант бригаде Г. И. Котовски, сањајући о повратку свог родног краја у састав СССР-а, рекао: „Само нека Румуни мисле да ће им поћи за руком да задрже Бесарабију. Ми мислимо другачије."[33] Совјетско руководство је такође веровало у те речи. Молотов је, у говору пред Врховним совјетом СССР-а 30. марта 1940. године, сасвим јасно истакао, говорећи о совјетско-румунским односима: Румунија је била једини од суседа СССР-а на југу, са којим Москва није била везана пактом о ненападању, а то је била директна последица деловања политичара у Букурешту, укључујући и окупацију Бесарабије. „Ипак, треба мислити", закључио је Молотов, „да ће Румунија разумети да су такве ствари неприхватљиве".[34] Румунски изасланик је о томе одмах известио Букурешт.[35]

---

[28] Обмен нотами между правительством СССР и правительством Румынии об установлении дипломатических отношений. 9 июня 1934 г. у: *Советско-румынские отношения. 1917-1941*: Документы и материалы в 2 т. Т. I. (1917-1934) / М-во иностр. дел РФ; М-во иностр. дел Румынии (Москва: Международные отношения, 2000), 426-427.

[29] Я. М. Копанский, И. Э. Левит, "К вопросу об установлении дипломатических отношений между СССР и Румынией (июнь 1934 года)", 84.

[30] Обмен нотами между Правительством СССР и Правительством Бельгии об установлении дипломатических отношений. 12 июля 1935 г. у: *Документы внешней политики СССР*, Т. 18 (1 января – 31 декабря 1935 г.) (Москва: Политиздат, 1973), 448-449.

[31] Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *наведено дело*, 88-89.

[32] Борис М. Колкер, Изясла́в Э́. Левит, Внешняя политика Румынии и румыно-советские отношения (сентябрь 1939 – июнь 1941). (Москва: Наука, 1971), 17.

[33] Владимир Г. Шмерлинг, "Григорий Котовский", *Военный Вестник*, №8 (1940), 12.

[34] *Шестая сессия Верховного Совета СССР. 29 марта – 4 апреля 1940 г.* Стенографический отчет (Москва: Изд. Верховного Совета СССР, 1940), 40.

[35] Телеграмма посланника Румынии в СССР Г. Давидеску в министерство иностранных дел Румынии. 30 марта 1940 г. у: *Советско-румынские отношения 1917-1941*: Документы и материалы. Т. 2. (1935-1941)/ М-во иностр. дел РФ; М-во иностр. дел Румынии. (Москва: Международные отношения, 2000), 285-286.

Дволичност румунске политике окренула се против ње саме. Министар спољних послова те краљевине почео је да се правда за све што је учињено у претходном периоду.[36] Додуше, почетком 1940. године била је превазиђена криза у совјетско-румунским односима изазвана „афером Бутенко". Букурешт је био задовољан решењем кризе, али нова фаза старог бесарабијског проблема није могла да не узнемири румунске власти. На састанку са Молотовом, 2. априла, румунски посланик у Москви Георге Давидеску је изразио „чуђење румунске владе."[37] Истовремено са дипломатским демаршима, Румуни су почели да мобилишу војску и активно јачају своју границу са СССР-ом.[38] На пролеће и лето 1940. године, Букурешт се нашао у изолацији. Његови бивши и будући покровитељи нису мислили на Румунију. Наиме, румунска дипломатија је направила заокрет према Немачкој. Берлину је била потребна нафта и у марту 1940. године Букурешт је пристао да продаје Немачкој 200.000 тона месечно (Немци су првобитно тражили 100.000 тона) по ценама нижим од светских.[39] То је учињено супротно англо-француским препорукама. Попустљивост румунске владе било је лако објаснити: територијални спорови били су све израженији и то не само са Совјетским Савезом, већ и са Мађарском и Бугарском. Крајем априла 1940. године Румунија је почела да концентрише трупе и у Добруџи.[40]

С друге стране, Вермахт је, 10. маја, започео офанзиву на Западном фронту од Емдена до Карлсруеа. Почела је битка за Француску. Немци су брзо напредовали.[41] Симбол успеха у инвазији на Белгију било је заузимање тврђаве Ебен Емел од стране немачких падобранаца. Тврђава је контролисала стратешке положаје на Албертовом каналу код Лијежа. До почетка рата Немци су имали само један падобрански пук и два потпуно обучена батаљона, формирана залагањем генерал-мајора Курта Штудета, који су исказали изузетну храброст у Пољској. Десетог маја је група од 85 падобранаца, под командом поручника Рудолфа

[36] Телеграмма министра иностранных дел Румынии Г. Гафенку в миссию Румынии в СССР. 30 марта 1940 г. *Советско-румынские отношения 1917-1941*: Документы и материалы. Т. 2 (1935-1941), 286-288.

[37] Беседа наркома иностранных дел СССР В. М. Молотова с посланником королевства Румыния в СССР Г. Давидеску. 2 апреля 1940 г. у: *Документы внешней политики СССР*, Т. 23. Кн. 1 (1 января – 31 октября 1940 г) (Москва: Международные отношения, 1992), 201-202.

[38] М.И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос...*, 221-222.

[39] Misha Glenny, *The Balkans 1804-1999: nationalism, war and the great powers* (New York: Viking, 2000), 459.

[40] Людмил Спасов, *Българо-съветски дипломатически отношения 1934-1944* (София: Наука и изкуство,1987), 107.

[41] Зигфрид Вестфаль, "Роковой год (1939-1940)", у: *Роковые решения: Военные мемуары генералов Вермахта,* ур. Петр А. Жилин (Москва: Воениздат, 1958), 37.

Вицига, једрилицама је слетела директно на утврђење и за кратко време онеспособила тешке топове. Тврђава је била освојена већ 11. маја, када су се пред њом нашле јединице Вермахта. Вициг је изгубио шесторо људи, а 20 је било рањено. Падобранци су се истакли и у заузимању „тврђаве Холандија" – утврђених положаја дуж линије – Амстердам–Ротердам–Утрехт–Дордрехт. То је представљало тријумф Штудета, његовог штаба и потчињених. [42] Успех је даље омогућен продором јединица у Арденима, на чијем челу се налазила 7. тенковска дивизија генерал-мајора Ервина Ромела. Због свог брзог кретања и одважних напада, дивизија је добила назив „Дивизија духова", а њеног команданта прозвали су „Витезом апокалипсе".[43] Командант армије ген. фон Рундштет био је чак и збуњен чињеницом да су његови тенкисти избили испред свих, док пешадија није успевала да их прати.[44]

Већ 14. маја чеоне механизоване јединице Вермахта заузеле су мостобране на Мези.[45] Ромел се устремио на Филипвил, заобилазећи Мажиновљеву линију. Ништа није могло да га заустави.[46] Гудеријанови тенкови су кренули ка мору, заобилазећи англо-француску групацију у Белгији.[47] Након тих акција у француској позадини је завладао потпуни хаос. Француска команда није имала мобилну резерву за противнапад.[48] Рундштет је морао да задржава напредовање да би обезбедио комбинована дејства тенкова и пешадије, али ни то није помогло Французима.[49] Иако су располагали са 3.000 савремених тенкова и 800 оклопних аутомобила, Французи нису могли учинити ништа, јер су њихове снаге биле расуте по целом фронту. Сви покушаји организовања контранапада завршили су се неуспехом.[50] Ромел је 17. маја заузео Камбре, а 20. маја се приближио Арасу. Ту је, после три дана борбе, поразио Французе и заузео град. [51] Успеси Немаца били су неочекивано велики. Убрзо је постало јасно да су добили битку. Гудеријанови тенкисти су, 23. маја, избили на море, 20 километара западно од Денкерка. На том месту су саве-

[42] John Winthrop Hackett, "Colonel-General Kurt Student" in: *Hitler's generals*. Ed. by Correlli Barnett (New York: Grove Weidenfeld, 1989), 468-470.

[43] Martin Blumeson, "Field-marshal Erwin Rommel" in: *Hitler's generals*..., 298.

[44] Earl F. Ziemke, "Field-marshal Gerd von Rundstedt" in: *Hitler's generals*..., 189.

[45] Kenneth Macksey, "Colonel-General Heinz Guderian" in: *Hitler's generals*..., 449.

[46] M. Blumeson, "Field-marshal Erwin Rommel" in: *Hitler's generals*..., 298.

[47] E. F. Ziemke, "Field-marshal Gerd von Rundstedt" in: *Hitler's generals*..., 189.

[48] Уинстон Черчилль, *Вторая Мировая Война*. Кн. 1. Т. 1, *Надвигающаяся буря* (Москва, Воениздат, 1991), 330.

[49] K. Macksey, "Colonel-General Heinz Guderian" in: *Hitler's generals*..., 450.

[50] Шарль де Голль, *Военные мемуары*, Т. 1, *Призыв. 1940-1942 годы* (Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1957), 65.

[51] M. Blumeson, "Field-marshal Erwin Rommel" in: *Hitler's generals*..., 298.

зничке главне снаге биле опкољене.[52] Међутим, немачке трупе код Денкерка су, 24. маја, добиле наређење да се зауставе, формално да би обезбедиле позадину.[53] Већ 28. маја Белгија је капитулирала. Око 500.000 људи је положило оружје.[54]

Под немачким ваздушним нападима, британска морнарица и добровољци са рибарским бродовима, излетничким јахтама и чамцима извукли су из окружења војску и цивиле. Невероватним напорима Британци су успели да организују операцију „Динамо" за евакуацију опкољених из Денкерка. У томе су активно учествовале и снаге француске флоте. Укупно је спашено 342.000 војника и официра, од којих су 143.000 били Французи.

Губици су били релативно мали. Енглези су изгубили шест разарача, пет патролних бродова и 20 патролних чамаца, а Французи два разарача и пет торпиљарки.[55] Немци су 4. јуна заузели Денкерк. Успех Лондона се граничио са поразом. Тешко наоружање експедиционих снага било је напуштено и остављено. Немци су заробили око 7.000 тона муниције, 90.000 пушака, 2.300 топова, 120.000 возила и кола, 8.000 митраљеза, 400 противоклопних оруђа... Трупе су се вратиле само са пушкама и свега неколико стотина митраљеза. Чак је и безбедност Енглеске била доведена у питање.[56] Победа Вермахта је веома утицала на спољнополитичку ситуацију у Европи. Осокољен њоме, чак је и колебљиви Рим одлучио да ступи у рат.

Године 1939. италијанску војску су чиниле 93 дивизије, од којих је свака бројала око 7.000 људи.[57] Под повољним околностима, Мусолини се надао да ће, у мају 1940. године, извести напад на Југославију. Улазак у светски рат против Енглеске и Француске био је искључен, у сваком случају, пре него што би била пуштена у рад два најновија дреднота типа *Littorio*, депласмана од 35 хиљада тона, што се очекивало у јесен 1940. године.[58] После пораза Британаца и

---

[52] *История Второй Мировой войны 1939-1945*, Т. 3, *Начало войны. Подготовка агрессии против СССР* (Москва: Воениздат, 1974), 97.

[53] K. Macksey, "Colonel-General Heinz Guderian" in: *Hitler's generals*..., 450.

[54] Франц Гальдер, *Военный дневник. Ежедневные записи начальника Генерального штаба сухопутных войск 1939-1942 г.* Т. 1, *От начала войны с Польшей до конца наступления на Западном фронте (14.8.1939 г. – 30.6.1940 г.)* (Москва: Воениздат, 1968), 432.

[55] Jean Meyer, Martine Acerra, *Histoire de la Marine Francaise des origins a nos jours* (Rennes: Editions Ouest-France, 1994), 353.

[56] У. Черчилль, *Вторая Мировая Война*, Кн. 1, Т. 1, 345-355, 367-368.

[57] Ciro Paoletti, *A military history of Italy* (London: Praeger Security International, 2007), 170.

[58] Enrico Cernuschi, Alessandro Gazzi, Michele Maria Gaetani, *Sea Power. The Italian Navy* (Rome: Ufficio Storico della Marina Militare, 2017), 139.

Француза, Дуче је одлучио да више не чека. Италија је ушла у рат 10. јуна 1940. године. Без већег успеха, 22 италијанске дивизије почеле су да нападају француске положаје. Италијанско-француска граница протезала се планинским регионом, што је умногоме олакшало задатак одбране коју је чинило шест француских дивизија.[59]

Немци су, 14. јуна, ушли у Париз, а сутрадан је пао и симбол француског отпора у Првом светском рату – Верден.[60] Маршал Петен се, 17. јуна, званично обратио немачкој врховној команди са захтевом за примирје. У ноћи између 21. и 22. јуна француска делегација је прешла линију фронта која се стално мењала. Кренула је ка Компјењу, где је 11. новембра 1918. године Немачка потписала примирје, које је, у ствари, представљало капитулацију. У истом вагону у којем је својевремено маршал Фош примио немачку делегацију потписан је акт о предаји француске војске. Немци су заузели северни и централни део земље, ставили под контролу 65% њеног становништва и готово сву индустријску производњу.[61] Победници су, 22. јуна 1940. године, организовали свечану параду у главном граду поражене Француске. Узастопни тријумфи и параде победе јасно су стварали еуфорију међу победничким руководством.[62] Међутим, ни тада се Берлин није окренуо истоку.

Већ 26. јуна 1940. године румунском посланику у СССР-у Георгеу Давидескуу В. М. Молотов је уручио ноту у којој се захтевало мирно решење бесарабијског питања. У белешци је изнесен традиционални совјетски поглед на проблем: „Румунија је 1918. године, користећи војну слабост Русије, насилно одузела од Совјетског Савеза (Русије) део њене територије – Бесарабију – и тиме нарушила вековно јединство Бесарабије, насељене углавном Украјинцима, са Украјинском Совјетском Републиком. Совјетски Савез се никада није мирио са чињеницом насилног отцепљења Бесарабије, на шта је влада СССР-а више пута и отворено указивала целом свету. Сада када је војна слабост СССР-а прошлост, настала међународна ситуација захтева што брже решавање наслеђених нерешених питања како би се коначно поставили темељи трајног мира између наших земаља. Со-

[59] *История Второй Мировой войны 1939-1945*, Т. 3, Начало войны. Подготовка агрессии против СССР, 108.

[60] З. Вестфаль, *Роковой год (1939-1940)*, 38.

[61] Ф. Гальдер. *Военный дневник. Ежедневные записи начальника Генерального штаба сухопутных войск 1939-1942 г,* Т. 1, От начала войны с Польшей до конца наступления на Западном фронте (14.8.1939 г. – 30.6.1940 г.), 486-487; *История Второй Мировой войны 1939-1945*, Т. 3. Начало войны. Подготовка агрессии против СССР, 114-115.

[62] Альберт Кессельринг, *Люфтваффе: триумф и поражение. Воспоминания фельдмаршала Третьего рейха 1933-1947* (Москва: ЗАО Центрполиграф, 2003), 81.

вјетски Савез сматра да је неопходно и благовремено, у интересу успостављања правде, да заједно са Румунијом почне одмах да решава питање враћања Бесарабије Совјетском Савезу".[63] Поред тога, Румунија је требало да СССР-у препусти и северни део Буковине у оквиру граница које су повучене у Москви. Одговор је требало да се да у току дана, 27. јуна 1940. године.[64]

Вест о овом захтеву Совјетског Савеза брзо се проширила Румунијом. То је изазвало радост код већине становника Бесарабије. Многи Румуни су се надали мирном решењу тог питања.[65] Краљевска влада је одмах затражила подршку од савезника у Балканском савезу, као и од Италије и Немачке. Букурешт није добио никакву помоћ, осим савета да попусти захтевима Москве.[66] Дана 27. јуна сазван је Крунски савет. Упркос томе што је Карол II био за отпор, укључујући и рат, 16 чланова Савета се изјаснило за уступке, а само 11 за ратно решење.[67] На румунској источној граници распоређена је моћна групација од две армије: 20 пешадијских, три коњичке дивизије и две брдске пешадијске бригаде. У њеном саставу било је око 450.000 људи, што је чинило око 60% целокупне румунске војске. Против њих је совјетска врховна команда распоредила Јужни фронт, који се састојао од три армије – 638.000 људи, 8.415 топова и минобацача, 2.461 тенк, 359 оклопних аутомобила и 2.160 авиона.[68]

Двадесет седмог јуна у 23:00 часа Давидеску се састао са Молотовом и прочитао двосмислен одговор његове владе . Букурешт је изјавио да је спреман да прихвати све захтеве Москве, али је предложио да именује делегате за преговоре. Молотов је тражио јасан одговор, јер је планирано да већ 28. јуна совјетске трупе почну припреме за заузимање територије назначене у ноти од 26. јуна, коју ће заузети у року од три до четири дана. Пристанак на преговоре није се прихватао као позитиван одговор.[69] Касно ноћу Давидеску је известио Букурешт: румунској влади је одобрено одлагање до 12:00

---

[63] Запись беседы народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова с посланником Румынии в СССР Г. Давидеску. 26 июня 1940 г. у: *Советско-румынские отношения. Документы и материалы,* Т. 2 (1935-1941), 311.

[64] *Исто*.

[65] Телеграмма полномочного представителя СССР в королевстве Румыния А.И. Лаврентьева в НКИД СССР. 28 июня 1940 г. у: *Документы внешней политики СССР*, Т. 23, Кн. 1 (1 января – 31 октября 1940 г), 387.

[66] М. И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос...,* 293-294.

[67] Б. М. Колкер, И. Э. Левит. *Внешняя политика Румынии и румыно-советские отношения...*, 109-111.

[68] М. И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос...*, 281, 287-288.

[69] Запись беседы народного комиссара иностранных дел СССР В.М. Молотова с посланником Румынии в СССР Г. Давидеску. 27 июня 1940 г. у: *Советско-румынские отношения. Документы и материалы*, Т. 2 (1935-1941), 323-327.

часова 28. јуна, [70] о чему совјетски посланик био одмах обавештен.[71] Дана 28. јуна послата је нота у Москву да је Букурешт прихватио захтеве СССР-а. Румунски посланик га је предао Молотову у 11:00 часова. [72] У 14:00 часова јединице Црвене армије почеле су да прелазе границу. Локално становништво их је дочекало као ослободиоце,[73] јер је у Бесарабији, судећи по званичним подацима румунске статистике, владало велико сиромаштво. Званична *„Romania"* (Румунија) објавила је, 31. јула 1939. године, да је у селима од 94.699 новорођенчади умрло 59.311.[74] Румунски граничари су се разбежали,[75], а војска је великим делом следила њихов пример, бацајући оружје. Покушаји отпора били су малобројни и краткотрајни. [76]

Дана 27. јуна 1940. године, бугарски и мађарски изасланици у Берлину добили су уверавања да ће бити подржане њихове територијалне претензије према комшијама.[77] Још у августу 1939. године у Москви су подржане бугарске претензије на Јужну Добруџу, а у лето 1940. године та подршка је и потврђена. [78] Међутим, ти контакти нису прерасли у сарадњу, пошто бугарска дипломатија није била вољна да закључи уговор о узајамној помоћи.[79] У међувремену се стање Бугара у Јужној Добруџи стално погоршавало. Румунска влада им је непрестано ограничавала права. Године 1922. око 50% Бугара Добруџе није могло да гласа, 1925. године тај број је нарастао на око 75%, док 1939. године уопште нису имали право гласа. Избеглице, које су малтретиране од локалних власти, склањале су се у

[70] Телеграмма посланника Румынии в СССР Г. Давидеску в министерство иностранных дел Румынии. 28 июня 1940 г. у: *Советско-румынские отношения. Документы и материалы*, Т. 2 (1935-1941), 329.

[71] Телеграмма наркома иностранных дел СССР В.М. Молотова полномочному представителю СССР в королевству Румыния А.И. Лаврентьеву. 28 июня 1940 г. у: *Документы внешней политики СССР*, Т. 23, Кн. 1 (1 января – 31 октября 1940 г.), 389.

[72] Нота румынского правительства советскому правительству. 28 июня 1940 г. у: *Советско-румынские отношения. Документы и материалы*, Т. 2 (1935-1941), 330.

[73] М. И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос...*, 309-312.

[74] Сергей Н. Марков, "Вступление. Румынский произвол в Бессарабии (1918 г.)", *Красный Архив*, 4 (101) (1940), 67.

[75] Иван А. Серов, *Записки из чемодана. Тайные дневники первого председателя КГБ, найденные через 25 лет после его смерти* (Москва: Просвещение, 2016), 63.

[76] М. И. Мельтюхов, *Бессарабский вопрос...*, 317-318.

[77] Николай Генчев, "Българско-германски дипломатически отношения (1938-1941 г.)" у: *Българско-германски отношения и връзки. Исследования и материали*. (София: БАН, 1972), 415-416.

[78] Елена Л. Валева, "Возвращение Южной Добруджи Болгарии в сентябре 1940 г." у: *Славяне и Россия: проблема войны и мира на Балканах. XVIII-XXI вв. К 100-летию со дня рождения Ю.А. Писарева*. ур. Светлана И. Данченко (Москва: Институт славяноведения РАН, 2017), 457.

[79] Л. Спасов, *Българо-съветски дипломатически отношения...*, 95.

Бугарску.[80] Али, у то време бугарско политичко руководство било је забринуто због русофилских осећања свог народа. Поред тога, незадовољство владином политиком довело је до повећања популарности комуниста током тридесетих година.[81]

Потребан је био успех који би могао да ојача популарност монархије. Цар свих Бугара Борис III обавестио је, 29. јуна, немачког посланика да би желео да ове територије добије из руку Немаца, а не Руса. Окупација Бесарабије уверила је Софију да треба да пожури. Уследили су преговори у Берлину. Хитлер је, 15. јула, саветовао румунског краља Карола да се договори са Мађарском и Бугарском „на разумној основи".[82] Мађарска је постављала највеће захтеве. Букурешт је 17. августа најавио спремност за ревизију граница, али Будимпешта није била задовољна величином уступака. Хорти је, 23. августа, објавио своју спремност да спорове решава силом.[83] Као резултат тога, изолована Румунија је, 27. августа, била принуђена да се обрати Берлину са захтевом за спољну арбитражу. Немачка и Италија су, 30. августа у Бечу, решиле спор између Румуније и Мађарске. [84]

Румуни су морали да уступе северни и североисточни део Трансилваније, чиме је Букурешт изгубио преко 43.000 квадратних километара, где је живело 2,6 милиона људи.[85] Истовремено, Рибентроп и Ћано су смањили мађарске претензије и, као резултат тога, Букурешт је успео да задржи 3/5 територије Трансилваније под својом контролом.[86] Након тога су започели преговори са Бугарском. И у овом случају је било јасно да ће територијални уступци бити неизбежни. Министри спољних послова Немачке и Италије подржали су захтеве Софије.[87] У Добруџи је почела општа пљачка и терор над бугарским становништвом. Пре одласка, Румуни су покушали да узму све што су могли.[88]

---

[80] Антонина Кузманова, *От Ньой до Крайова. Въпрсът за Южна Добруджа в международните отношения (1919-1940)* (София: Наука и изкуство, 1989), 58.

[81] Илчо Димитров, *Българо-италиански политически отношения 1922-1943* (София: Наука и изкуство, 1976), 346.

[82] Е. Л. Валева, "Возвращение Южной Добруджи Болгарии в сентябре 1940 г.", 459, 461.

[83] Владимир А. Аблизин, "Венгеро-румынский конфликт. СССР и Трансильванский вопрос (июль-декабрь 1940 г.)" *Проблемы истории российской цивилизации*, Вып. 2. (2005),127-128.

[84] *Исто*,129-130.

[85] Б. М. Колкер, И.Э. Левит, *Внешняя политика Румынии и румыно-советские отношения...*,127-128.

[86] Barbara Jelavich, *History of the Balkans*, Vol. 2, *Twentieth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 226.

[87] И. Димитров, *Българо-италиански политически отношения…*, 376.

[88] Станка Георгиева, *Съдбата и борбите на Българите от Южна Добруджа под румънска власт (1935-1940)* (Силистра: ЕТ "Ал. Ковачев", 1995), 121.

После великог неуспеха у спољној политици, краљ Карол II је морао да абдицира у корист свог деветнаестогодишњег сина Михајла. Бивши краљ је напустио земљу 6. септембра. Праву власт у Румунији преузели су ултранационалисти, на чијем челу је био генерал Јон Антонеску, чији је режим успоставио блиске везе са „Гвозденом гардом". Генерал је добио титулу „*cinducator*" (вођа) и започео политику зближавања са нацистичком Немачком и фашистичком Италијом.[89] У граду Крајови је, 7. септембра 1940. године, потписан бугарско-румунски уговор. Заузета по завршетку Другог балканског, а затим и Првог светског рата, Јужна Добруџа са градовима Балчиком и Силистијом враћена је Бугарској. Према условима споразума, од 20. септембра до 1. октобра, Букурешт је требало да преда 7.700 квадратних километара територије Бугарској.[90] Бугарска војска је, 21. септембра, почела да улази у Јужну Добруџу, где је дочекана са цвећем и усхићењем становништва ослобођеног националног угњетавања.[91]

Стари проблеми, настали у периоду од 1918. до 1920. године, били су решени. Њихово место заузели су нови, који ће своје решење добити касније, у току борбе са Хитлером и његовим савезницима и као резултат победе над њима.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Објављени извори

Внеочередная Пятая сессия Верховного Совета СССР. 31 октября – 2 ноября 1939 г. Стенографический отчет, Москва: Изд. Верховного Совета СССР, 1939.

Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции (1917-1920 гг.), Сборник документов и материалов, Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1967.

Директивы командования фронтов Красной армии (1917-1922). Т. 1. Ноябрь 1917 г. – март 1919 г, Москва: Воениздат, 1971.

Документы внешней политики СССР. Том 1 (7 ноября 1917 г. - 31 декабря 1918 г), Москва: Госполитиздат, 1959.

Документы внешней политики СССР, Том 18 (1 января – 31 декабря 1935 г.), Москва: Политиздат, 1973.

Документы внешней политики СССР, Том 23, Кн. 1. (1 января – 31 октября 1940 г.), Москва: Международные отношения, 1992.

[89] B. Jelavich, *History of the Balkans*, Vol. 2. Twentieth Century, 227.

[90] Е. Л. Валева, "Возвращение Южной Добруджи Болгарии в сентябре 1940 г.", 464-465.

[91] С. Георгиева, *Съдбата и борбите на Българите от Южна Добруджа...,* 126-127; А. Кузманова, *От Ньой до Крайова.,* 276.

Обзор Бессарабской губернии за 1910 год, Кишинев : Бессараб. губ. стат. ком, 1911.

Советско-румынские отношения. 1917-1941: Документы и материалы в 2 томах, Том I. (1917-1934) / М-во иностр. дел РФ; М-во иностр. дел Румынии, Москва: Международные отношения, 2000.

Советско-румынские отношения 1917-1941: Документы и материалы. Том 2. (1935-1941)/ М-во иностр. дел РФ; М-во иностр. дел Румынии, Москва: Международные отношения, 2000.

Шестая сессия Верховного Совета СССР. 29 марта – 4 апреля 1940 г. Стенографический отчет, Москва: Изд. Верховного Совета СССР, 1940.

Мемоари

Гальдер, Франц. *Военный дневник. Ежедневные записи начальника Генерального штаба сухопутных войск 1939-1942 г*. Том 1. *От начала войны с Польшей до конца наступления на Западном фронте (14. 8. 1939 г. – 30. 6. 1940 г.)*. Москва: Воениздат, 1968.

де Голль, Шарль. *Военные мемуары*. Том 1. *Призыв. 1940-1942 годы*. Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1957.

Кессельринг, Альберт. *Люфтваффе: триумф и поражение. Воспоминания фельдмаршала Третьего рейха 1933-1947*. Москва: ЗАО Центрполиграф, 2003.

Ллойд Джордж, Дэвид. *Правда о мирных переговорах*. Том 1. Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1957.

Роковые решения: Военные мемуары генералов Вермахта, ур. П. А. Жилин. Москва: Воениздат, 1958.

Серов, Иван А. *Записки из чемодана. Тайные дневники первого председателя КГБ, найденные через 25 лет после его смерти*. Москва: Просвещение 2016.

Черчилль, Уинстон. *Вторая Мировая Война*. Кн. 1. Том 1. *Надвигающаяся буря*. Москва, Воениздат, 1991.

Литература

Аблизин, Владимир А. "Венгеро-румынский конфликт. СССР и Трансильванский вопрос (июль-декабрь 1940 г.)", *Проблемы истории российской цивилизации*, Вып. 2 (2005).

Адамов, Евгений А, "Бессарабский вопрос в русско-румынских отношениях", *Международная жизнь. Журнал Народного Комиссариата по иностранным делам,* №7 (1927).

Берг, Лев С, *Бессарабия. Страна-люди-хозяйство*. Петроград: Огни, 1918.

Березняков, Николай В. *Борьба трудящихся Бессарабии против интервентов в 1917-1920 гг*. Кишинев: Госиздат Милдавии, 1957.

Борисов, Вячеслав Е. "Версальский договор и стратегическая обстановка после него", *Война и Мир*, №9 (1923).

Бутович, Владимир Н, *Материалы к этнографической карте Бессарабии*. Киев: без издавача, 1916.

Валева, Елена Л. "Возвращение Южной Добруджи Болгарии в сентябре 1940 г." у: *Славяне и Россия: проблема войны и мира на Балканах. XVIII-XXI вв. К 100-летию со дня рождения Ю.А. Писарева*, ур. С. И. Данченко. Москва: Институт славяноведения РАН, 2017.

Генчев, Николай. "Българско-германски дипломатически отношения (1938-1941 г.)" у: *Българско-германски отношения и връзки. Изследования и материали*. София: БАН, 1972.

Георгиева, Станка. *Съдбата и борбите на Българите от Южна Добруджа под румънска власт (1935-1940)*. Силистра: ЕТ "Ал. Ковачев", 1995.

Glenny, Misha. *The Balkans 1804-1999: nationalism, war and the great powers*. New York: Viking, 2000.

Грама, Дмитрий К., Мартынчик, Евгений Г. *Процесс над участниками Татарбунарского восстания*. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1988.

Димитров, Илчо. *Българо-италиански политически отношения 1922-1943*. София: Наука и изкуство, 1976.

Иванов. Леонид. "Национальные меньшинства после войны", *Международная жизнь, Журнал Народного Комиссариата по иностранным делам,* №1. (1925).

История Второй Мировой войны 1939-1945. Том 3, *Начало войны. Подготовка агрессии против СССР*. Москва: Воениздат, 1974.

Какурин, Николай Е, *Как сражалась революция*. Том 1 (1917-1918 гг.). Москва: Издательство политической литературы, 1990.

Ключников, Юрий В, Сабанин, Андрей В. *Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях*. Часть 3. *От снятия блокады с Советской России до десятилетия Октябрьской революции*. Вып. 2, *Акты дипломатии иностранных государств*. Москва: Литиздат НКИД, 1929.

Копанский, Я́ков М, Левит, Изясла́в Э́. "К вопросу об установлении дипломатических отношений между СССР и Румынией (июнь 1934 года)" у: *Русско-румынские и советско-румынские отношения*. Сборник статей и сообщений. ур. Владислав Я. Гросул. Кишинев: Картя Молдовеняскэ,1969.

Кузманова, Антонина. *От Ньой до Крайова. Въпрсът за Южна Добруджа в международните отношения (1919-1940)*. София: Наука и изкуство, 1989.

Meyer, Jean, Acerra, Martine. *Histoire de la Marine Francaise des origins a nos jours*. Rennes : Editions Ouest-France, 1994.

Марков, Сергей Н. "Вступление. Румынский произвол в Бессарабии (1918 г.)", *Красный Архив*, 4 (101) (1940).

Мелкес, М."Распад Малой Антанты". *Международная жизнь. Журнал Народного Комиссариата по иностранным делам*, № 2-3 (1924).

Мельтюхов, Михаил И. *Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917-1940*. Москва: Вече, 2010.

Paoletti, Ciro. *A military history of Italy*. London: Praeger Security International, 2007.

Pascu, Ștefan. *The making of the Romanian unitary national state. 1918*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România. 1988.

Савченко, Виктор А**,** *Проект Украина. Вольная Одесса. Одесская республика. Юго-Западный Край (1917-1919).* Харьков: Фолио, 2013.

Спасов, Людмил. *Българо-съветски дипломатически отношения 1934-1944*. София: Наука и изкуство,1987.

Stănescu, Marin C. *Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei* cu *România*, *1917–1919*. Constanța: Ex Ponto, 1999.

Hitler's generals. Ed. by Correlli Barnett. New York: Grove Weidenfeld, 1989.

Cernuschi, Enrico, Gazzi, Alessandro, Gaetani, Michele Maria. *Sea Power. The Italian Navy*. Rome: Ufficio Storico della Marina Militare, 2017.

Язькова, Алла А. "Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Румынией в 1934 году", *Новая и Новейшая история*, №6 (1964).

Jelavich, Barbara. *History of the Balkans*, Vol. 2, *Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Dr. Oleg R. Airapetov, Assistant Professor
Faculty of the State Administration, MSU "M. V. Lomonosov"
Moscow, Russian Federation
E-mail: oleg_airapetov@list.ru

THE SOLUTION OF THE BESSARABIAN QUESTION IN 1940 AND CHANGES IN THE BALKANS

(Summary)

In 1918, Royal Romania launched an intervention against Soviet Russia, seizing Bessarabia. The Romanian troops were defeated and the Royal Government agreed to evacuate Bessarabia. This agreement was thwarted by the Austro-German offensive against Russia in 1918 and the outbreak of the Civil War. Soviet diplomacy never recognized the fact of occupation. In 1940, when the system of international agreements based on Franco-British dominance in Europe collapsed, the revision of the Versailles order in the Balkans began. The first step of this process was the return of Bessarabia to the USSR.

KEY WORDS: *Soviet Union, Bessarabia, Romania, 1918-1940, Treaty of Versailles, revision, Balkans*